CMYK

Mehmet Çetin

İslâm'da Kuyumculuk

2. baskı

Alanında ilk eser...

Hayat

CMYK

İslâm'da Kuyumculuk

© 2013, Hayat Yayıncılık, İletişim, Yapım, Eğitim Hizmetleri ve Tic. Ltd. Şti.
Tüm yayın hakları anlaşmalı olarak Hayat Yayınları'na aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir; izinsiz çoğaltılamaz, basılamaz.
ISBN: 978-605-151-080-4
Sertifika No: 12451

Hayat Yayınları : 510
Maneviyat : 35
Kitabın Adı : İslâm'da Kuyumculuk
Yazarı : Mehmet Çetin
Yayın Editörü : Erol Şahnacı
Metin Editörü : F. Zehra Bayrak
Kapak Tasarımı : Yiğit Yolcu
İç Tasarım : Anıl Eren
Baskı Yeri & Tarihi : Ankara, 2018
Baskı & Cilt : Ertem Basım
Başkent Organize Sanayi Bölgesi 22. Cadde No: 8
Malıköy - Temelli / Ankara
Tel: (0312) 285 18 14
Sertifika No: 16031

Hayat Yayın Grubu
Nişancı Mahallesi Davutağa Caddesi No: 26/1
34050 Eyüp - İstanbul
Tel: 0212 613 11 00 GSM: 0530 290 99 78 Faks: 0212 613 11 55
www.hayatyayinlari.com - hayat@hayatyayinlari.com
twitter.com/hayatyayinlari - facebook.com/hayatyayinlari

Mehmet Çetin

İslâm'da Kuyumculuk

Alanında ilk eser...

Hayat

Mehmet Çetin

1958'de Şereflikoçhisar'da doğdu. İlköğretimini bu ilçede yaptı. 1976'da Ankara/Hasanoğlan Atatürk İlköğretmen Lisesi'nden ilkokul öğretmeni olarak mezun oldu.

Muş'da kısa süren ilkokul öğretmenliğinin ardından Eskişehir Eğitim Enstitüsü'nden 1979'da mezun olup, Erzurum ili Olur ilçesi lisesinde Türkçe-Edebiyat öğretmenliği yaptı. 1982 yılında Afyonkarahisar ili Şuhut ilçesi Şuhut Lisesi öğretmenliğinden ayrılarak baba mesleği kuyumculuğa döndü.

Şereflikoçhisar mahalli gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı.

Yeni Asya Gazetesi'nde "Mütalâa" köşesinde haftalık yazılar yazar.

Bütün kitap ve yazılarını kişisel internet sitesinde yayınlamaktadır.

Hâlen İzmir'de kuyumculuk yapmaktadır. Evli, beş çocuk babasıdır.

Eserleri:

1. Risâle-i Nur Külliyatı'nda Geçen Ayetler (2012)
2. İslâm'da Kuyumculuk (2014)
3. Kader Risalesi Mütalâası (Yayına hazırlanmakta)
4. Kuyumcunun Notları (Yayına hazırlanmakta)
5. Nâ'büdü Mütalâaları (Yayına hazırlanmakta)
6. Allah'ın Sıfatları (e-kitap)
7. Birinci Söz Mütalâası (e-kitap)
8. Musibet Dersi (e-kitap)

İrtibat için:

web : www.mehmetcetin.de

e-posta : irtibat@mehmetcetin.de

Twitter : twitter.com/mehmet0cetin

Facebook : facebook.com/mehmet0cetin

İÇİNDEKİLER

Kitap Hakkında Ne Dediler? 15
Önsöz 17

A. Kuyumcunun İslâmî Konuları

1. Girişte Kısa Hatırlatmalar **25**
1.1 Duygu, Düşünce ve İnançları ile Bocalayan İnsanımız 25
1.2 Çareyi Ararken Dikkatli Olmak Gerekir 27
1.3 Dinin Kaynakları ve Değerlendirme Ölçüsü 30
1.4 İçtihat Hakkında Kısa Mütalâa 34
1.5 Musavvibe Yaklaşımı 36
2. Altının İmalatı İle Alakalı Değerlendirme ve Tespitler **41**
2.1 Altın İmalatında Kullanılan Madenlerin Fıkhî Değerlendirmesi 41
2.2 İmalatta Taşlı Mamullerin Fıkhî Değerlendirilmesi 44
2.3 Fire-Mıhlama-Ramat-Tamirat-Kalafat Hakkında Fıkhî Tespitler 48
2.4 Hurda Milyemi Mütalâası 50
2.5 Siparişin Fıkhî Mütalâası 52
2.6 Ayarevinin Fıkhî Değerlendirilmesi 53
2.7 İşçilik İsrafı 54
2.8 Tarih Farkının Mütalâası 56
3. Altının Alım Satımı ile Alakalı Konular **59**
3.1 Telefonla Bağlantı Caiz mi? 59
3.2 Satılan Malın Özelliklerini Anlatmak 61
3.3 Alışverişten Vazgeçen Ceza Öder mi? 62
3.4 Satılan Malın İadesi 62
3.5 Kullanılmamış Ürün Alımında Dikkat Edilecek Fıkhî Hususlar 63
3.6 Maliyetine ve Zararına Mal Satmak Dinen Caiz mi? 65
3.7 Tedavülde Olmayan Altının Alım Satımı 66
3.8 Olmayan Malın Satışı Caiz mi? 67
3.9 Yeminli Alışveriş Caiz mi? 68
3.10 Kâr Haddi 70
3.11 Kaparo Caiz mi? 72
3.12 Komisyon-Yüzdelik Almak Caiz mi? 74
3.13 Garantili Satış 74
3.14 Füçur-Açığa Mal Satmak ve Almak 75
3.15 Network Caiz mi? 76
3.16 Leizing Satış 77
3.17 Almada ve Satmada Vekâlet 78
3.18 Çantacılık 79
3.19 Gayr-ı Müslimlerle Ticaret 80
3.20 Sahibi Habersiz Alım Satım 81

3.21 Kadınların Takılarını Başkalarına Göstermelerine Sebep Olmaktan Sorumlu muyuz? 82
3.22 Küpe, Bilezik Takmada Mesuliyet Konusu 83
3.23 Erkeğe Altın Satmada Mesuliyet 84
3.24 Taksitli Satış ile Faizli Bankaya Destek Konusunda Mesuliyet 85
3.25 Satın Alınan Malı Teslim Almadan Başkasına Satmak 86
3.26 Tartınızı Ağır Yapınız 87
3.27 Ticaretin İbadet Olması 88
3.28 Kampanyanın Fıkhî Mütalâası 90
3.29 Kuyumculuğun Murabaha ile Alakası 90
3.30 Kâğıt Para ile Altın ve Gümüş Alım Satımı Caiz mi? 91
3.31 Altın Ticaretinde Genel Ölçü 92
4. Borçlanma 95
4.1 Vadeli Altın Satışının Fıkhî Tespitleri 95
4.2 Altınla Borçlanma 102
4.3 Borçlanmada Enflasyon Farkı 108
4.4 Açık Hesap 111
4.5 Karz-ı Hasen Hakkında Fıkhî Mütalâalar 113
4.6 Vefa-Geri Almak Şeklindeki Altın Ticareti 116
4.7. Emanet Bırakılan Altın 117
5. Kredi Kartı Kullanımı ve Bankaların Altın Satımı Konuları 121
5.1 Kredi Kartları Kullanımı Hakkında Kısa Malumat 121
5.2 Kredi Kartı ile Taksitli Altın Satımının Fıkhî Mütalâası 127
5.3 Sınırlanan Altın Satışı Taksiti 131
5.4 Bankalardaki Altın Hesabı 131
5.5 Altın Hesabının Hukuki Niteliği ve Fıkhî Açıdan Tahlili 134
5.6 Altın tahvili ve altın kira sertifikası 137
5.7 Altın tahvili ve altın kira sertifikasının fıkhî açıdan tahlili 139
5.8 Bankaların Altın Alım Satımının Değerlendirilmesi 140
5.9 Forex-Forward-Abritaj ile Alışveriş Caiz mi? 143
5.10 Teminat Mektubu ve Çek 147
5.11 Bankaların ve İşyerlerinin Verdiği Promosyon Caiz mi? 148
6. Genel Konular 150
6.1 Alışverişte Dindar Kuyumcuyu Tercih Etmek 150
6.2 Îyne Satışı ve Hîle-i Şer'iyye Hakkında Kısa Malumat 152
6.3 Îyne Satışı Caiz mi? Veya Kredi Kartı ile Altını Taksitli Satıp, Tekrar Nakitle Almak Caiz mi? 155
6.4 Teverruk veya Faize Bulaşmadan Sermaye İhtiyacını Karşılamak 161
6.5 Altın Kullanmanın Fıkhî Tespitleri 164
6.6 Elmas ve Pırlanta Kullanımı ve İmalatı 168
6.7 Altın Kiraya Verilir mi? 168
6.8 Altın Günü 170

6.9 Kulak Delmek, Erkeklerin Küpe Takması Caiz mi? 171
6.10 Cuma Namazı Vaktinde Alışverişin Durumu 173
6.11 Hırsızlık, Buluntu Malı Almak Satmak ve Gasbedilen Altının Ödenmesi 174
6.12 Unutulan Para ve Eşya Ne Yapılmalı? 177
6.13 Patent 177
6.14 Hava Parası Caiz mi? 177
6.15 İş Yerinin İşletilmesinin Kiraya Verilmesi 180
6.16 Sahte veya Taklit Ürün Yapmak 182
6.17 "Menkul Kıymetler Borsası" Hakkında Kısa Bilgi 183
6.18 Nazar Boncuğu, Cevşen ve Maşaallah, Hac Kolye 184
6.19 Parayı Koruma ve Artırma Yolları 187
6.20 Kuryecilik 189
6.21 Alım Satım ile Alakalı Çeşitli Konular 189
7. Özlük Hakları 192
7.1 İşçi ve İşveren Hakları Konusunda Fıkhî Tespitler 192
7.2 Sigorta Hakkında Fıkhî Tespitler 196
7.3 Yüzdelik veya Prim Esaslı İşçi Çalıştırmak 198
7.4 İş Mukavelesi 199
8. Kuyumcunun Zekât Konusundaki Fıkhî Tespitleri 205
8.1 İş yeri ile Alakalı Sorular 206
8.1.1 İş yerinin Demirbaş Eşyalarının Zekâtı 206
8.2 Personel ile Alakalı Sorular 206
8.2.1 İşçi ve Ücretlilere Zekât Verilmesi 206
8.3 Zekâtın Hesaplanması ile Alakalı Sorular 207
8.3.1 Altının Zekât İçin Nisap Miktarı 207
8.3.2 Kuyumcunun Zekât Hesabı 207
8.3.3 İşçiliğin Zekâta Dâhil Edilmesi 207
8.3.4 Altın ve Gümüş Karışımı Emtianın Zekâtı 209
8.3.5 Ziynet Eşyasının Zekâtı 209
8.4 Zekâtın Ödeme Şekilleri ve Zamanı 209
8.4.1 Zekâtın Tesbit Hesabı ve Verilme Zamanı 209
8.5 Ticari Emtianın Zekâtı Hakkında 210
8.5.1 Ticari Emtianın Zekât Hesabı 210
8.5.2 Ticari Emtianın Zekâtının Kendi Cinsinden Ödenmesi 210
8.5.3 Şirketlerin Zekât Hesaplaması 211
8.5.4 Şirket Ortaklarının Zekât Sorumluluğu 211
8.5.5 Değerli Taşların Zekâtı 211
8.6 Alacak- Borç Konularının Zekâtları 212
8.6.1 Alacak ve Borcun Zekâtı 212
8.6.2 Zekât Hesaplamalarında İleride Oluşacak Borçlar 213
8.6.3 Alacağı Zekâta Saymak 213

8.7 Genel Sorular ... 213
8.7.1 Eski Yılların Verilmemiş Zekâtları ... 213
9. Tutanaklar ... 215
9.1 Altın Takı Kira Sözleşmesi ... 215
9.2 Altın Emanet Tutanağı ... 219
10. Tarihteki Kuyumculardan Altın ve Mücevhere Alaka Duyanlardan Bazıları ... 221
10.1 Kuyumculuğun Piri ... 221
10.2 Zeyd bin Erkâm (ra) ... 221
10.3 Hz. Berâ bin Âzib (ra) ... 222
10.4 Fatih Sultan Mehmet ... 223
10.5 Yavuz Sultan Selim ... 223
10.6 Kanuni Sultan Süleyman ... 224
10.7 III. Mustafa ... 224
10.8 Selahaddin Zerkub ... 224
11. Okuma Parçaları ... 225
11.1 Korktuğum Hadis ... 225
11.2 Altı Eşya Hadisinden Dersler ... 228
11.3 İşçilik Bedeli Faiz Değildir! ... 233
11.4 Ayarlar Şeklindeki Tanzim, Hakkı Muhafaza Ediyor mu? ... 236
11.5 İlahî Mahkeme ... 239
11.6 Gazali'nin Değerlendirmelerinde Altın ve Nakit Mübadelesi ... 240
11.7 Değer Biçilemeyen Nimet ... 243
11.8 Değerini Bilen Anlar ... 244
11.9 Yahudi Kuyumcunun Sarkıntısı ... 245
11.10 Kuyumcu Bağırmaz ... 246
11.11 Kuyumculuk ve Kasaplık Yapmanın Sakıncası Var mıdır? ... 246
11.12 Mevlâna'ya Sema Yaptıran Meslek ... 247
11.13 İffetli Davran ki İffeti Bulasın ... 248
11.14 Neden Başka Bir Element Değil de Altın? ... 248
11.15 Telyin-i Hadid Hadisesi ... 250
11.16 Kuyumculukta Ahilik Dayanışması ... 251
11.17 Sedd-i Zerâyi Hakkında ... 252
11.18 Altın Fiyatları ile Gelen İmtihan-1 ... 254
11.19 Altın Fiyatları ile Gelen İmtihan-2 ... 256
11.20 Altın Fiyatları ile Gelen İmtihan-3 ... 259
11.21 Çeyrek Altının Hesabının Hatırlattığı Hesaplar ... 261
11.22 Sınırlanan Altın Taksitinin Düşündürdükleri-1 ... 263
11.23 Sınırlanan Altın Taksitinin Düşündürdükleri-2 ... 265

B. İslâm'a Göre Kuyumculuk

12. Takdim Metinleri **271**
12.1 Prof. Dr. Hayreddin Karaman 271
12.2 Prof. Dr. Hamdi Döndüren 272
12.3 Prof. Dr. Orhan Çeker 275
12.4 Prof Dr. Saffet Köse 275
13. Kuyumculuk Hakkında Fıkhî Tespitler **277**
13.1 Fıkha Giriş 277
13.1.1 Fıkhî Tespitlere Girerken 277
13.1.2 Dikkatli Olunmalı 280
13.1.3 Tereddütte Kalan Müslüman Farklı Mezhebin Hükmüne Tabi Olabilir 282
13.1.4 Fıtrata Münasip Fıkhî Çözüm Lazım 286
13.1.5 Mezheplerin Birleşmesine Doğru 288
13.2 Sarf 290
13.2.1 Sarf Akdine Sektörel Bakış 290
13.2.2 Kuyumculuk ile Sarf Bahsinin Günümüzde Anlaşılması 290
13.2.2.1 Ayar veya Milyemin Fıkıhta Yeri 298
13.2.2.2 Kısaca Kuyumculuk Bilgisi 300
13.2.3 Kabz Konusunda Fıkhî Mütalâa 301
13.2.4 Sarfın Faiz ile Alakasında Muamele ve Mübadele Farkı 305
13.2.5 Ribevî Malların Faizle Alakası 309
13.2.6 Altın ve Gümüşün Faiz ile Alakası 314
13.2.7 Altının Alım Satımında Faize Düşmeyen Uygulama 318
13.2.8 Altının Ticaretini Muamele Olarak Nasıl Uygulayabiliriz? 319
13.2.9 Kuyumculukta Fazlalık Faizinin Farklı Fıkhî Mütalâası 322
13.2.10 İbn-i Kayyim el-Cevziyye'nin Altın Mübadelesindeki Farkın Fıkhî Mütalâası 327
13.2.11 Cins Farklılığı, Alışverişte Altını Faizden Korur mu? 335
13.2.12 Cins Farklılığında İşçiliğin Tesiri 339
13.2.13 Has Altında Değer Eşitleme Tekniği 342
13.2.14 İşçiliğin Bedele Dâhil Edilmesi 346
13.2.15 Bedele Dâhil Edilen İşçilik Mütalâası 349
13.2.16 İbn-i Cevziyye'nin İşçilik Hakkındaki Fıkhî Mütalaası 352
13.2.17 İşçiliğin Bedele Dâhilindeki Endişeler 355
13.2.18 İşçilik Konusunda Farklı Bir Değerlendirme 358
13.2.19 Endişelerin Giderilmesine Yönelik Çözüm Teklifleri 363
13.2.20 Standartlaşmaya Giden Yol 369
13.2.21 Odaların, Ücretleri Standartlaştırma Uygulamalarına Bakış 373
13.2.22 İşçilik Hakkında Mezheplerin Hükmü 375
13.2.23 İşçilik Konusunda Dikkate Değer ve Düşündüren Nokta 377
13.2.24 Altının Altın ile Mübadelesinin Fıkhî Mütalâası 378

13.2.25 Sarrafiyenin Fıkhî Tespitleri 379
13.2.26 Hayreddin Karaman'ın Sarrafiye Hükmü 385
13.2.27 Sarrafiyenin Fıkhî Mütalâasında Farklı Yorum 391
13.2.28 Kuyumculuk Uygulamalarına Hasip Asutay'ın Değerlendirmeleri 393
13.2.29 Sarrafiye Konusunda Fıkıhçıların Özet Hükümleri 395
13.2.30 Para Hakkında Kısa Tarihî Bilgiler 398
13.2.31 Para Hakkında Fıkhî Tespitler 402
13.2.32 Altın Para mı? Mal mı? 406
13.2.33 Döviz Alışverişinde Fıkhî Tespitler 410
13.2.34 Altın Ticaretinin Nihai Fıkhî Tespitleri 413
Sonsöz **423**
Kaynaklar **427**
Dizin **436**

İthaf

Babam Hacı Niyazi Çetin'e,
ağabeyim Ekrem Çetin'e
rahmet dileklerimle…

Emin, dürüst, Müslüman bir tacir,
kıyamet günü şehitlerle beraberdir.
Kütüb-i Sitte 17/247

En faziletli amel, helal kazançtır.
Câmi'ü's-Sağir Muhtasarı, 1/345

Kuyumcunun terazisi; hakimin hükmüne,
müftünün fetvasına eş değerdedir.

Kitap Hakkında Ne Dediler?

Hocalarımızın kısaca özet halinde buraya aldığımız takdim metinlerinin tamamı kitabımızın 12.Takdim Metinleri bölümündedir.

Prof. Dr. Hayreddin Karaman

Sayın Mehmet Çetin'i bu yorucu ama gerekli çalışmayı yaptığı ve meslektaşlarına Allah rızası için yardımcı olmak istediği için tebrik ediyor, peşinde koştuğu yüce rızaya ermesini diliyorum.

Prof. Dr. Hamdi Döndüren

Hayırlı olsun, teori ile pratiği bir araya getiren güzel bir çalışma olmuş.

Prof. Dr. Orhan Çeker

Mehmet Çetin Bey'in gayretini takdirle karşılıyorum.

Prof. Dr. Saffet Köse

Mehmet Çetin'in elinizdeki İslam'da Kuyumculuk adlı çalışmasını çok önemsediğimi belirtmek istiyorum. Gerçekten altın işlemlerinin yeni yüzünü tanımak için böyle bir çalışmaya ihtiyaç vardı. Fiili olarak kuyumculuk yapan ve bu konuyu iyi bilen Mehmet ÇETİN, fıkıhla meşgul olanların bu konudaki problemleri çözebilmeleri için onu tanımaları yönünde ciddi bir kolaylık sağlamıştır.

Önsöz[1]

Sıkıntılarla dolu bir devirde yaşıyoruz. Elimizi attığımız, gözümüzü çevirdiğimiz, kalbimizi verdiğimiz pek çok şey ummadığımız şekilde bizi yaralayıp üzüyor. Hâlimizin böyle olması istikbalimize de endişeyle bakmamıza yol açıyor.

Baba mesleğimiz olan kuyumculuk, bu dünyaya gözümüzü açtığımızdan itibaren içerisinde bulunduğumuz bir iş koludur. Uzaktan bakıldığında üzerinde tartışılamayan, gizemli ve pek çoklarının gıpta ettiği bir meslektir. Geçmişten beri fevkalade saygı ve itibar gören bir uğraş alanıdır.

İyi hatırlıyorum, yıllar önce baba memleketimiz Şereflikoçhisar'da kuyumculuk yaparken Almanya'da çalışan hemşehrimiz Raziye abla, giderken altınlarını bize teslim eder, geldiğinde alır kullanırdı. İzmir'e taşındığımızda bizdeki emanet altınlarını kimseye teslim edemeden taşıdık. İznini kullanmak için İzmir'deki evladını ziyarete geldiğinde emanetini teslim ettik. Toplumun mutemet insanı olabilmek nadir bir hususiyettir. Bundan dolayı Rabbimize hamdediyoruz.

İlerleyen zaman içerisinde mesleğimizi yaparken birtakım sıkıntılar yaşamaya başladık. Önceleri farkına varamadığımız birtakım konular dikkatimizi çekmeye başlıyor, zihnimizde filizlenen suallere cevaplar arıyorduk. Mal almaya gittiğimizde İstanbul Kapalıçarşı esnafından dindar gördüklerimize kafamızı kurcalayan soruları soruyor ama cevaplar bizi rahatlatamıyordu.

Mesleğimizle ilgili olarak zihnimizi karıştıran hususlar ileriki yıllarda da artarak devam edince suallerimizi kaleme almaya başladık. Gazetelerin fıkıh köşelerine, Diyanet İşleri Başkanlığına, İl Müftülüğüne, fakültelerdeki fıkıh hocalarına, cemaatlerin öncülerine mesleki sorular yönelttik.

Nihayet kredi kartları toplumun hayatına girmeye başladı. Başlangıçta kuyumcu olarak fazlaca muhatap olmadık doğrusu. Ancak yaşanan krizlerden dolayı bankalara mesafeli duran vatandaşımız, kuyumcu

1 Bkz. 14. Son Söz

esnafından önceleri kredi kartı ile altın alarak, sonra da satıyormuş gibi yaparak nakit temin ederek nefes almaya çalıştı. Bu durumlarla biz, hâlâ cevabını aramaya, vicdanen rahatsız olduğumuz uygulamalardan çıkış yolu bulmaya uğraşırken, giderek çamura daha da battığımızı hayret ve esefle görüyor ve yaşıyorduk.

Bu fırtınalı günlerde bir rüya gördüm. Genelde rüya ile amel edilmese de bizim için fevkalade ehemmiyeti olan bu rüya, bize ışığın ucu olduğu gibi bazılarınıza da olabilir ümidi ve duası ile buraya almak istedik.

Fıkhî konulardaki eserlerini dikkatle takip edip değer verdiğim Prof. Dr. Hayreddin Karaman Hocam ile beraberiz. İsterseniz hocama gönderdiğimiz e-mail ile devam edelim:

"Kıymetli Hocam,

Rabbim hayatınıza sıhhat, ömrünüze bereket versin, âmin. Sizi rüyamda gördüm, Rabbim hayırlara vesile kılsın inşaallah.

Sizinle henüz vicahen müşerref olamadım ama rüyamda sizi hemen tanıdım. Rüyamı izninizle anlatayım.

İnsanların rahat sığabileceği bir tünel içerisindeyiz. Dört kişi var içeride, bunlardan sizi hatırlıyorum, diğerlerini hatırlamıyor ve tanımıyorum. Bu tünelin zemini yumuşak toprak olup ulaşım gemilerle yapılıyordu. Gemiler toprağın üzerinde âdeta suyun içerisinde yüzer gibiydiler. Sizler tünel içerisinde iken ben yalnız başıma tünelin diğer kısımlarını gezmeye çıktım. Önümde giden bahsettiğim gemiyi toprağın üzerinde yüzer vaziyette gittiğini hayretle seyrettim. Yüksekçe bir yerdeymişim ve tünelin aşağısına doğru kaymışım. Korktum, çabalayarak yukarıya çıkıp yanınıza geldim.

Bulunduğumuz yerden ayrılmak için beraberce tünelin yüksek kısmından aşağıya ineceğiz. Doksan derece dik duran merdivenden ben sizin önünüzden inmekteyim. Merdivenin ilk basamağına bastığımda merdiven oynamaya başladı. Yüzükoyun yere yuvarlanmam mümkün iken ben ellerimle merdiveni tutmaya, dayandığı yere raptetmeye uğraşırken bir taraftan yüksek sesle dua ediyor ve sizden de dua ve yardım etmenizi istiyordum. Siz, hemen arkamdasınız ve yüksek sesle Rabbimize yalvarmaya başlıyoruz. Bir hayli yakarış ve feryadın ardından sizin merdiveni tutmaya muvaffak olmanızla salimen aşağıya iniyorum. Ben de aşağıdan merdiveni tutup sizin inmenize yardım ediyorum.

Aşağıda o gemiyi size gösteriyor, garipliğe dikkatinizi çekiyorum. Biraz önce buraları dolaştığımı, şuradan kayarak düştüğümü, tekrar geri geldiğimi, toprağın üzerinden geminin yüzercesine gittiğini anlatıyorum ve ikimizde hayretler içerisinde kalıyoruz.

Allah hayra getirsin, bu rüyamı sizinle paylaşmak arzu ettim. Siz daha iyisini bilirsiniz. Bunu neye ve nasıl yormak lazım? Benim rüya tabiri konusunda malumatım yok. Kuyumculuk ile alakalı suallerimle bir alaka kurmaya çalıştım ama beceremedim. Bir sıkıntının içerisindeyim doğrusu. Duanızı beklemekteyim."

Prof. Dr. Hayreddin Karaman Hoca'nın cevabı ümit verici idi:

"Sevgili Mehmet kardeş,

Rüyanız inşaallah müjdeler ve uyarılar ihtiva ediyor.

Allah doğrusunu bilir, benim yorumum şöyle:

Gemi İslâm, toprak zemin içinde yaşadığımız çağın İslâm'ı yaşamak bakımından zorluklarla dolu oluşunu gösteriyor.

Ben İslâm'ı anlatan, Müslümanlara yardımcı olan biriyim. Birbirimizden ayrılırsak hepimiz riske girecek, zarar göreceğiz, ayrılmaz, yardımlaşmaya devam edersek selamete kavuşacağız. İnşaallah."

O günlerde bu çalışmamıza konu olan soruları Hayreddin Karaman Hocamıza göndererek telefon ve e-mail ile görüş alışverişine başladık. Aldığımız cevaplar rahatlamamıza vesile oldu. Şükürler olsun, artık cesaretle bu suallerimize cevap veren derdimizi anlayan birilerini bulmaya başlamıştık.

Konunun üzerinde mesaimizi yoğunlaştırıp hocalarımızın internet sitelerine girerek, yardımlarını görerek kuyumculukla ilgili mesleki sıkıntılar ve çözüm yollarını paylaşmaya kadar geldik.

Dünyada mevcudiyetimizi sürdürürken, bizim dışımızdakilerin kurduğu ekonomik sistemler üzerinde karşılaştığımız fıkhî sıkıntılarla alakalı esaslar, yorumlar, getirilen çözüm yolları artık daha ciddi olarak yeniden ele alınmalı diye düşünüyoruz. Gittikçe değişen ve ağırlaşan şartlar, ilerleyen teknoloji, büyüyen ülke ve dünya ekonomisi sadece esnafı değil, fakihleri de düşündürüyor. Yarınlara ufuk açacak çözümlerin ciddi bir şekilde ele alınarak ortaya konulması zaruri gözüküyor. Pek çok hususta sağlam bildiğimiz fetvaların yeniden mütalâasını yapıp as-

> Dinî hassasiyetimizi rencide eden ne varsa, hayatımızdan uzaklaştırılması öncelikli işimiz olmalı.

rın ihtiyaçları göz önünde bulundurularak inananların önü açılmalıdır. Sıkıntıya düşürücü değil, rahatlatıcı; esasları bozucu değil, esasların üzerinde asırlarca biriken tozları silip çağı kucaklayarak evrenselliği ortaya çıkaracak çalışmalara ihtiyaç vardır.

Bugün bahsedilen sıkıntılar, yaşanan durumların sadece bir bölümüdür. Modernleşme ve dünyevileşme ile yüz yüze kalan Müslümanlar, yıllardır süren kimlik arayışını derinleştirdiler. Derinleştikçe öze inen bu arayış bir Batılı düşünür olan Huntington'un satırlarında ifadesini şöyle bulmaktadır.

"Müslümanlar kitleler hâlinde kimlik arayışlarının ardından yeniden İslâmi doğuşa dönüyorlar. İstikrarın, gelişme ve kalkınmanın yolunu bu doğuşta görüyorlar. Bu İslâmi doğuşun kapsamı ve derinliği İslâm medeniyetinin Batı ile uyum sağlamasındaki son aşamadır. Buna çareyi ise İslâm'ın içinde aramakta görüyorlar. Böylece Batı kültürü reddedilecek, modern dünyada hayat rehberi olarak İslâm'a bağlanılması kesin çare olacak. Yeniden Doğuş, aşırılık değil, ana görüş; tecrit edilmiş değil, yaygın bir düşünüştür."[2]

Yeniden öze ve İslâm'a dönüş aslında tabiatımıza son derece uygun bir hareket tarzıdır. Asırlarca, aslımızdan uzaklaştırılmamızı sağlayacak oyunlara gelmeyerek hak ve batıl ortaya çıkmasının yolu açılmıştır. İki dünya harbi ile insanlık büyük imtihan geçirdi. Ülkemiz kuruluşundan bu yana sıklıkla yaşanan ihtilâl ve değişikliklerle getirilen eğitim sistemlerinin maksadı, bütünüyle reddedilemeyen dinin bir manada kontrol altına alınmasını sağlamaktı ama o da olmadı. Var edilmek istenen bu yeni düzen de geri tepti. Şimdi insanımız çareyi aslına dönüşte arıyor.

İnancıyla yaşadıkları arasında var olan, ama çelişkili yorumlardan kaynaklanan sıkıntılar her meslek erbabında olduğu gibi kuyumcu esnafında da vardı ve her mahfilde değişik şekillerde ifade ediliyordu.

2 Huntington, Samuel P., Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, sh. 153

Çocukluğumuzdan beri ızdırabını yaşadığımız ve hatta zaman zaman rahmetli babalarımızdan daha fazla üzüldüğümüz, mesleğimizden kaynaklanan sıkıntılarımıza cevap aramak için yola koyulduk. Babalarımızdan daha fazla dedim, zira onların zamanında mesela bankaların kredi kartları yoktu, uykusuz bırakan ve yatak odasında dahi elden düşmeyen foreksler yoktu, borsada yuva dağıtan hisse senetleri faciaları yoktu.

Bazılarımız, baba mesleğini icra ederken gördük ki mesleğimiz sürekli kan kaybediyor. Bu durum mesleğimizin kaderi mi zamanın getirdiği sıkıntılardan mı kaynaklanıyor, yoksa başka mesleklerin cazibesinin ağır basmasından mı oluyor bilemedik bir türlü …

Dünü bugüne sıkıntılarla taşıdık. Yarınımız olan evlatlarımıza kuyumculuk mesleğini emanet ederken sıkıntılarımıza bulduğumuz çıkış yolları, zihnimizdeki sorulara bulduğumuz cevapları da onlara bırakıyoruz.

Ümitsizlik ve kötümserliğe kapı aralamak değil niyetimiz. *"Kötümser, yalnız tüneli görür; iyimser, tünelin sonundaki ışığı görür; gerçekçi, tünelle birlikte hem ışığı hem de gelecek treni görür."*[3] Ümitliyiz, yolun ve tünelin sonu nurlu ufuklara varacak, inşaallah.

Eskilerin ifadesi ile "Def-i mefasid celb-i menafiden evlâdır."[4] O hâlde İslâmi manada alışverişimize engel teşkil edecek konuları defetmenin yoluna bakmalıyız. Dinî hassasiyetimizi rencide eden ne varsa hayatımızdan uzaklaştırılması öncelikli işimiz olmalı diye düşünüyoruz.

Çalışmamızda izlenen genel metodumuz bu istikamettedir.

Mümkün olduğu kadar ticari hayatımızı ifsat eden uygulamaları ifşa ederek, yapılması gereken ne ise ona işaret etmeye çalıştık.

Bu eserin hazırlanmasında öncelikli olarak kuyumculuk sektörünü muhatap alırken, akademik çalışma yapacak olanlara kaynak olması düşüncesini de dikkate aldık.

Kuyumcuların dinî hassasiyetlerinden kaynaklanan sıkıntılarının hepsini bu esere taşıyamadığımızın farkındayız.

Farklı fetva ve hükümleri çalışmamıza taşırken kafaları karıştırmamaya dikkat ettik. Olabildiği kadar şahsi yorumdan kaçındık. Ancak doğru soruları doğru insanlara sorarak cevaplar bulmaya çalıştık.

---

3 Vecize J. Harris'e ait ve Ahmet Şerif İzgören'e ait Avucunuzdaki Kelebek'ten alınmıştır.

4 Yıldırım, Mustafa, ***Mecelle***, madde 30, sh. 94 (Zararlı şeyleri defetmek, faydalı şeyleri elde etmeye tercih edilir.)

Eserin bu kadar hacimli olması sebebiyle bir çırpıda okunmasını beklemekten ziyade hayatın değişik safhalarında ve ihtiyaç duyulduğunda müracaat edilebilecek bir kaynak olacağını düşünüyoruz.

Çalışmalarımızı yazıya aktarırken sohbet tarzını tercih ettik. Yer yer sorular sorduk ve dertlendik beraberce. Ara sıra bilerek tekrarlara girdik.

Maksadımızı bir kere daha özetleyelim: Evvela kuyumcu kardeşlerimizin meslek hayatlarında harama, özellikle faize düşmeden helalinden para kazanmaya dikkatlerini çekmek istiyoruz. Diğer bir maksadımız ise İslâm hukukçusu hocalarımıza, mesleğimizle alakalı yorumları güncellemelerini hatırlatmaktır. Yapacakları çalışmalarda kuyumculuk sektörü ve altın alım satımı ve değişimi konularında mesleğin uygulayıcıları olarak hocalarımızın bilgi sahibi olmaları hususunda her türlü yardıma hazırız. Banka muameleleri, ticaret ve kuyumculuk uygulamaları, fakihleri bekleyen çok yönlü işlemlerdir. Dolayısıyla bütün bunların bir tek kişi tarafından şerh edilmesini beklemek çok da isabetli olamaz. İdeal olanı heyet hâlinde çözüm aranmasıdır. Böylece fıkıh, yaşanan hayatı yakalayarak Müslümanların önünü açmış olur.

Bahsedilen hususlara dikkat çekerek, görüşmelerde bulunduğumuz muhterem zevattan, ayrıca kitabımızı okuyanlardan bütün arzumuz budur.

Kitabın isminin çok iddialı olması, bizi derin sorumluluklara sevk etti. Kitaba düşünülen farklı isimler de oldu. Ancak kitapta anlatılanları ifade edebilecek en kısa isim olarak "İslâm'da Kuyumculuk" ismi tercih edildi.

Okuduğumuz dinî yorum ve hükümlerin bazılarının kuyumculuk uygulamalarıyla örtüşmediğini dile getirmeye gayret ettik. İşte bu konuları ehil olanların dikkatine arz edip araştırmalarını ve yeniden yorumlamalarını hatırlatmaktır maksadımız.

Evet, bir duadır bu çalışmamızın her satırından Arş-ı Âlâ'ya yükselen. Gelin onu beraber okuyalım:

Allah'ım! Dalâlete düşmekten dalâlete düşürmekten; hataya düşmekten hataya düşürmekten; zulmetmekten zulme uğramaktan; cahillik etmekten cahillikle karşılaşmaktan Sana sığınırım.[5]

Gayret bizden yardım Allah'tandır.

5 Ebu Davud, Edeb, 112

A. Kuyumcunun İslâmî Konuları

Kitabımız iki ana bölümden oluşmaktadır.

A.Kuyumcunun İslâmî Konuları
B. İslâm'a Göre Kuyumculuk

Her iki bölümü toplayan İslâm'da Kuyumculuk ise kitabımızın genel ismidir.

Elinizdeki kitabın ilk kısmı olan Kuyumcunun İslâmî Konuları kısmında imalattan satışa varıncaya kadar karşılaşılan konulara İslâmî noktadan araştırmalar yapılıp gerekli değerlendirme ve tespitler buraya alınmıştır.

Bu bölüme girişte kısa hatırlatmaların ardından imalatla alakalı tespitler, alım satım konuları, borçlanma, kredi kartı kullanımı ve genel meselelere yer verilecek. Kuyumculuk işletmeciliği personelinin özlük hakları, altını ilgilendiren zekat konuları ilk kitabımızın konularıdır.

1

Girişte Kısa Hatırlatmalar

Kuyumcunun İslâmi konularına girmeden önce hatırlatma adına kısa bilgilendirmeler yapalım.

1.1 Duygu, Düşünce ve İnançları ile Bocalayan İnsanımız

İnsan hususi hayatında zaman zaman duygu düşünce ve iman noktasında hâlden hâle döner. Daha dindar olmayı istemesine rağmen pek çok ferdin bu arzusunda muvaffak olamadığı da aşikârdır. Bu durumun da yaşanmasında dış dünyanın tesirlerinin yanında kendi ruh dünyasının da ehemmiyeti vardır. Zira kendine hâkim olmak ve kontrol altına alma konusunda oldukça zorlanan insan, dış dünyaya nizam vermek bir yana, mevcudiyetini kazasız belâsız sürdürmekte bile çoğu zaman zorlanır.

> Duygu, düşünce ve inançları arasında bocalayan insanımıza, ihtiyaçlarını karşılama konusunda fakihler bilgilerini güncelleyerek hizmetlerini yaparken, esnaf da mesleklerinin inceliklerini hocaların bilgisine sunarak yardımcı olmalıdır.

Dünyanın düzenini ferdî olarak biz kurmadık. Dolayısıyla âleme nizam vermeye kendi başımıza talip olamayız. Bu iş normalinde toplumun halledebileceği bir konudur. O hâlde ferdî olarak yapabileceğimiz iş, mümkün olduğu kadar hayatımızı dinî ölçüler istikametinde tanzim etmektir.

Bizim dışımızda kurulan dünya ekonomisinde hem mevcudiyetimi-

zi muhafaza etmek hem de İslâm'ın esas tavrını, asil ruhunu rencide etmemeye dikkat etmek önceliğimiz olmalıdır.

Öyle devirler oldu ki dini yaşamak çok rahat ve kolaydı. Ama son derece sıkıntılı zamanlar da oldu. Günümüzde teknolojinin getirdiği rahatlığı yaşarken bunun yanı sıra yine teknolojinin getirdiği sıkıntılarla karşı karşıya bulunuyoruz.

Kılınan namazın, yapılan sohbetin ve zikrin, edilen marifet-i İlâhiyenin atmosferinde iken, fevkalade imanı yükselen kul; çarşıda yürürken karşılaştığı, açık saçıklıklar karşısında bocalayıp, yaralanarak evine dönüyor. Öfkelendiğinde, tahrike kapıldığında, helal olmayan şehvete takıldığında, ticaretinde tatlı gelen menfaatin onu harama davetinde ise imanı, neredeyse dibe vurmaktadır.

Dinî hassasiyeti olan kuyumcu ise farklı sıkıntılarla karşı karşıya. Düne göre daha fazla sıkışan mümin, hem nefsine hem de dış dünyaya karşı mücadele verirken çareler aramakta. Değişen ve gittikçe zorlaşan şartlar karşısında çare üretemeyen, bir çıkış yolu beklediği fıkıh adamının güncellenmeyen fıkıh bilgisi, onu ümitsizliğe ve yalnızlığa sevk etmekte. Klasik fıkıh malumatı ile içerisinde bulunduğu ticari hayata baktığında cehenneme yakın olduğunu görerek dehşete kapılmakta.

Müslümanın bu hâlini gören fakihlerden bir kısmı kendilerine yönelebilecek tenkitlerden dolayı seslerini çıkarmamakta. Bir kısmı da seslerini işittirecek zemin bulamamakta, âdeta seslerini yalnızca kendileri duymakta.

Dinî kurumlarımıza gelince, onlar, mevcut düzenin kıstaslarının dışına çıkamama cenderesindeler. Vazife başındaki hâlleri ile özel hâllerinin farklılığı başka konuları akla getirmekte. Emekli olmadan önce kürsülerde faizin ve banka ile münasebetin aleyhinde vaazlar verip nutuk atan din görevlilerimizin, emekliye ayrılınca ticarete atılarak, iş yerlerinde üç beş tane pos cihazları bulundurmalarının teşkil ettiği zıt durum akıl sahiplerini hayretlere düşürmekte.

Artık, *"Ya bir yol açın ya bir yol bulun ya da yoldan çekilin."*[6], deme durumuna gelinmekte. Misallerini daha da çoğaltabileceğimiz bu durumlarla birilerini suçlamaktan ziyade fakihleri, maziden şimdiki zamana davet ediyoruz.

6 Ahmet Şerif İzgören'in Avucunuzdaki Kelebek kitabından Ted Tumer'e ait vecize.

Merhum Akif'in:

"Doğrudan doğruya Kur'ân'dan alıp ilhamı,
Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâm'ı,"

bakış açısıyla zamanın anlayışına hitap edecek şekilde İslâmi değerleri ifade etmeliyiz.

Bunları söylerken ayet ve hadisin istismar edilmesine de kalbimiz ve ruhumuz izin vermez. Ayet ve hadisi, menfaatimize uydurmaktan Rabbimize sığınırız. Her çeşit bid'attan Allah bizleri muhafaza eylesin. Fakihleri yanlışa sevk etmenin ne kadar kötü olduğu hadiste zikredilmiştir: ***"Ümmetimden, fakihleri önemli meselelerde yanıltacak olan kavimler olacak. İşte onlar ümmetimin en kötüleridir."***[7]

Duygu, düşünce ve inançları arasında bocalayan insanımıza, ihtiyaçlarını karşılama konusunda fakihler bilgilerini güncelleyerek hizmetlerini yaparken, esnaf da mesleklerinin inceliklerini hocaların bilgisine sunarak yardımcı olmalıdır.

1.2 Çareyi Ararken Dikkatli Olmak Gerekir

İslâmi yapıya göre düzenlenmemiş bir ticari hayatın içerisindeyiz. Dolayısıyla böylesi sıkıntılı bir hayatın içerisinde inancımıza göre bir düzenleme arzusunun yerine getirilmesi fevkalade zor olacaktır. Gelişen şartlar, dinî hayatın yaşanmasında çok zorlanacağımızı göstermekte. Resûl-i Ekrem'in (sav) ***"İnsanların üzerine öyle bir zaman gelecek ki dininin gereklerini yerine getirme konusunda sabırlı/dirençli davranıp Müslümanca yaşayan kimse avucunda ateş tutan kimse gibi olacaktır."***[8] diye haber verdiği günlerde yaşıyoruz. Bir taraftan inanç diğer taraftan ekonomik hayat mücadelesi içerisindeki Müslümanın yara almadan çıkabileceğini söylemek bir hayli zor görünüyor. Diğer taraftan hiç mücadele etmeden teslim olmanın daha da öldürücü olacağı çok açık bir hakikattir.

İslâm dininde, kafa karıştıran sorular yerine; bilmeye, öğrenmeye, uygulamaya yönelik olanlar teşvik edilmiştir.

7 Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî, Râmûz-ul Ahâdîs, sh. 372

8 Tirmizî, Fiten,73; Ebu Davud, Melahim, 17

Dinimize göre soru sormanın hükmü, sorunun miktarına değil, soranın maksadına, sualin yer, zaman ve muhtevasına bağlıdır. Peygamberimiz (sav) vahiy inerken ve onu tebliğ ederken, ayrıntılar ile alakalı soru sormayı men etmiştir. Bunun gerekçesi, ümmete zor gelebilecek yükümlülüklere sebep olma ihtimalidir. Keza bir faydası olmayan, kafa karıştırmaktan başka bir işe yaramayan sorular da hoş görülmemiştir.[9] Bu konu ile alakalı olarak Bakara Suresinde dersler vardır.

Allah, Hz. Musa (as)'nın kavmine özelliklerini bahsettiği bir inek kesmelerini emreder. Onlar ise soru içinde sorular sorarak işi zora sokup içinden çıkılmaz bir hâle getirdiler.

Günlük hayatımızda sarf konusunda ruhsatlarla dinî inancımızı sürdürmenin mücadelesini verirken, azimet[10] için sorular sorup durumu daha da ağırlaştırmamak gerekir. Azimeti isteyen hususi hayatında yapabilir, tebrik de ederiz. Ancak umumi fetvalar, ruhsatlarla din anlatılır. Esasında ahir zamanda yaşadığımızı da akıldan çıkarmamak gerekir.

Yol tıkayan değil açan sorular sorulmalı. Haramlara yol açan, dini yaşamayı zorlaştıran sorular sorulmamalı.

Diğer taraftan hayatımızı azimetle devam ettirmenin yol ve usullerini öğrenmek ve devam ettirmenin araştırma ve uygulamasını da yapmalıyız. Bu çok önemli bir konudur. İmansızlık rüzgârının kasırgaya dönüştüğü bu zamanda azimeti uygulamanın getireceği sevap elbette tartışılmaz.

Efendimiz (sav) bir seferinde ***"Ey insanlar! Kâbe'yi tavaf ediniz."*** diye üç defa söyler. Sahabeler hemen "Her yıl mı?" diye sorarlar ama Resûl-i Ekrem (sav), sükût eder. Sorularının üçüncüsünde cevaben ***"Her yıl deseydim, yapamazdınız."*** der.[11] Gereksiz sorular hayat yükünü ağırlaştırmaya götürür.

> Kuyumcu olarak, sahibi olduğunu zannettiğimiz sermaye, bize esasında Allah'ın emanetidir.

9 Karaman, Hayreddin, İş ve Ticaret İlmihali, sh. 300

10 Azimet: Kulların, Allah tarafından kendilerine yüklenen vazifelerini güçlük ve zaruret hâllerini dikkate almaksızın kararlılıkla uyma hâlidir. Takva hâli. Takva ise Allah emrettiği için yapmak, nehyettiği için yapmamaktır. Ruhsatın karşıtıdır. Ruhsat: Bir özür sebebi ile mevcut şartın kolaylaştırılmasıdır.

11 Müslim, Fezail, 130

Sarfın ve kuyumculuğun kurallarını, ticari ahlakın genel kaidelerini tatbik ettikten sonra, vicdan ve kalp müftüsüne müracaatın ardından dua ile günahlarımızın affı için tövbe etmeliyiz.

Orhan Çeker Hoca ısrarla şöyle ifade eder: *"Kapitalist bir zeminde yaşıyoruz. Bu maddeci ve paracı ve hatta israfçı anlayış; devamını, israfı ve tüketimi teşvik etmekle sağlıyor. Modernizmin modaları denilen yaftalarla helal/haram demeden mal sürekli tüketilmeli ki üretim sağlansın, hayat devam etsin. Bu anlayış kesinlikle İslâm'ın iktisatlı ve israfsızlık anlayışla bağdaşmaz."* Tüketimi teşvik eden kapitalist eğitimden geçen insanın İslâm'ın ahlaki prensiplerini anlamakta sıkıntı çektiğini anlatır.

İslâmi akidelerle kapitalist sistem arasında bocalayan insanımızın hâli ne İsa'ya ne Musa'ya yaranamayanlara benzemektedir. Bu arada atı alan Üsküdar'ı geçmektedir.

Hayatımızı İslâm'a göre tanzim etme arzusu, samimi niyetin işaretidir. Mümkün olduğu kadar salih amel işleyerek hayatımızı sürdürürken fetvalarda bile zorlanacağımız konularda ümitsizliğe düşmek daha derin bir uçurumdur.

Bir Müslüman küfre yaklaştığını hissettiği anda hemen özüne dönüp, Rabbi ile baş başa kalarak, kalbine danışmalıdır. Bozulmamış vicdan hakkı haykırır. Vicdanın işaret ettiği çoğu işlerde dinin ruhsatının olacağını akıldan uzak tutmamak gerekir.

Ruhsatlarla kendisine İslâmi istikamet kazandıran mümin, zamanla azimete yönelerek hayatını günahlardan muhafaza etmiş ve takva zırhını giyerek tedbirini almalıdır.

İnancın muhafazası konusunda insanın kendisi çoğu zaman yeterli olamamaktadır. Okyanusun ortasında gemisini kurtaran kaptan, filoya girmedikçe kendisini aldatır. Zaman sadece bir "an"dan ibaret değil ki, bir andaki kurtuluşumuz hayatımızı ve ahiretimizi garanti altına alsın. Hayat "an"lar ile devam ediyor. Hayatta her şeye ferdî olarak imkânımız yeterli olamayabilir. Takviyeye ihtiyacımızın olacağı açıktır.

İnsan, cemiyet içerisinde yaşar. Takviye ve yardımlaşma bu beraberliğin güzel bir neticesidir.

> Herhangi bir konuda helal ile haram hükmü bir araya gelirse haramlık yönü helallik yönüne üstün tutulur.

Akıl, insanlara verilen en büyük nimetlerdendir. Yaşadığımız toplumda, bulunduğumuz meslekte, İslâmi olmayan uygulamalarda çözümü aklımızı kullanarak arayacağız.

Salih amelin alt yapısı büyük günahların ve küçük günahların terki ile mümkündür. İnancımıza göre faiz büyük günahlardandır. Faizden uzak kalmanın mücadelesinde çok dikkatli olmak gerekmektedir. Bu da bilmekle, bilmek ise öğrenmekle olacak iştir.

Kuyumcu olarak, sahibi olduğunu zannettiğimiz sermaye, bize esasında Allah'ın emanetidir.[12] Zira her şey Allah'ındır. Kabrin öbür tarafına götüremediğimiz her şey emanettir, doğarken getirmediğimiz gibi.

1.3 Dinin Kaynakları ve Değerlendirme Ölçüsü

İslâm'ın ana kaynakları **Kitap, Sünnet, İcma** ve **Kıyas**tır.

Kitap'tan maksat Kur'ân-ı Kerim'dir. Kur'ân-ı Kerim'de herhangi bir meselenin hükmü belirtilmişse, o hükümle amel edilmesi kesinlik arz eder.

Sünnet, Resûlullah (sav)'ın söz, fiil ve takriridir. Takririn manası; huzurunda yapılmış veya söylenmiş herhangi bir şeye Resûlullah (sav)'ın müdahalede bulunmamasıdır.

İcma, herhangi bir asırda müctehid ve fakihlerin herhangi bir husus üzerindeki ittifakları kastedilmektedir. İcmada kitap ve sünnetten beslenen ortak akıl ve şuur ön plana çıkmaktadır.

Kıyasa gelince, hakkında ayet, hadis ve icma gibi hükümlerin olmadığı herhangi bir meseleyi, belirtilmiş başka bir meseleyle aralarında illiyet kurarak hüküm vermektir.[13]

Dinî meseleleri bu dört kaynağa müracaat ederek çözebiliriz. Günlük hayatta karşılaşabileceğimiz problemleri kitap, sünnet, icma ve

12 Farklı ifadeler için bkz. Mehmet Çetin, http://www.yeniasya.com.tr/yazi_detay.asp?id=10860

13 http://m.sorularlaislamiyet.com/index.php?oku=184148

kıyas yolu ile çözmeye çalışırız. Bu konularda yazılmış eserlerden ve yaşayan hocalardan yardım alabiliriz. O hâlde o eseri okurken veya hocaları dinlerken dikkat etmemiz gereken bir başka husus daha var. Kimse ayranım ekşidir demez. Herkes sureti haktan görünür. Bizim bunlara karşı mihenk konumunda olan ayet ve hadislerdeki değerlendirme ölçüleri ile tedbirimizi almamız gerekir.

Hayatımızda karşılaştığımız hadiseleri ayet ve hadisten aldığımız ölçülerle değerlendirirken karşı taraf kendi haklılığı için birtakım deliller sunacaktır. O kişinin sunduğu delilleri ve sonundaki akıbeti, iddia ettiği gibi çıkıp çıkmadığına bakılır.

Bir söz dinleneceği, bir eser okunacağı zaman tecrübesi asırlarca yapılmış bir usul vardır ki dört sorudur:

Kim söylemiş? Kime söylemiş? Niçin söylemiş? Hangi makamda söylemiş?

Bize; ihtiyacımız olan konularda yardımcı olması için okuduğumuz kitabı veya dinlediğimiz hocayı bu dört sual ile değerlendirebiliriz.

Dördüncü suali iyi anlamak gerekir. Makamı iyi anlayarak, yerinde değerlendirilirse, isabet edilir. Komutanın arş emri ile sıradan bir askerin arş emrini ayıran makam olduğu gibi, ayetin/hadisin muhatabı olunan makamın da farklı farklı olacağını unutmamak gerekir. Bazı sözlerin makamları ferdî, bazılarınınki de içtimaidir. Makam konusunu bu ve benzeri esaslar çerçevesinde mütalâa etmek gerekir.[14] Aksi hâlde maksat hâsıl olmaz, başka manalar ortaya çıkabilir. *"Bir derdin dermanı, başka bir derde zehir olabilir."*[15]

Makam konusuna şu ifadeleri de ilave etmek gerekecek: Haramların bir kısmı doğrudan haram makamındadır. Bunlar hakkında ayet ve hadis mevcuttur. Bazı yasaklar ise doğrudan haram makamında olmayıp dolaylı yoldan haram makamındadır. İlerleyen mütalâalarda zedd-i zerâi[16] diye tabir edilen harama giden yoldaki amellerin de haram kılınması gibi uygulamaları bu makamda değerlendirmek ve anlamak

14 Nursi, B. Said, Sözler, sh. 1226

15 Nursi, B. Said, Mektubat, sh. 804

16 Bkz. 6.17 Sedd-i Zerâî Hakkında

gerekir. O hareket müstakil olarak belki haram değildir. Ancak harama sebep olabilirliği konusu o ameli yasak ve haram kılmaktadır. Eğer o amelin, işin ve işlemin harama sebep olabilirliği yok ise haramlık, yasaklık söz konusu olmamaktadır.

İslâmi hayatın rahat tatbik edildiği zamanlarda anlatılanlar ile imanın tehlikede olduğu zamanlarda anlatılacaklar aynı olamaz. Müsait olduğu dönemlerde daha takvalı hayatı yaşamaya teşvik edici konuşma ve tavsiyeler yapılırken imanın sıkıntıda olduğu, kor ateşin elde tutulamayacağı dönemi yaşayanlara haramdan çekinmenin ehemmiyeti anlatılmalıdır.

Evet, öncelikle terk-i kebair olarak bilinen büyük günahlardan sakınmanın önemine işaret edilmeli. Haberleşme vasıtalarının da kullanıldığı bu önemli hizmet inşaallah ferdî sahada da takvalı hayata gidebilmelidir.

Fıkıh usulünde; başka bir ihtimal taşımayan açık manalı ayet ve hadislere fıkıh usulünde muhkem ayet veya hadis denilirken mana yönünden birden fazla ihtimal taşıdığı için anlaşılmasında güçlük bulunan ayet ve hadislere de müteşâbih ayet veya hadis denilir.

Müteşabih ayet ve hadisleri değerlendiren âlimler, muhatap olan insanlar ile muhatap olunan zamanı, zemini, şartları, sosyal ve çevre faktörlerinin göz önüne alınmasını ısrarla ifade ederler. O zamandaki ve şartlardaki insanlara yönelik tavsiye ve esaslar farklı zamandaki insanlara uygulandığında isabetsizlik ortaya çıkabilir. Gelişen ve değişen zaman ve zemine göre muhkem hükümlerin uygulanması ile beraber, müteşabih ayet ve hadislerin farklı yorumlarından dersler çıkarılarak dini yaşamada kolaylıklarla nasihat edilmeli.

Asırlara göre şeriat değişiyor. Mevsimin değişmesiyle elbiselerin değişmesi, hastalığın özelliğine göre aynı ilacın farklı dozda verilmesi gibi … Milletlerin yapısına göre hükümler değişiyor. Çünkü şer'i hükümlerin teferruat kısmı beşerin hâllerine bakar, ona göre gelir ve ilaç olur.[17]

Helalin yadırgandığı, haramın revaç bulduğu bir zamandayız. Harama olan hassasiyetin fevkalade aşındırıldığı, televizyon dizilerine varıncaya

17 Nursi, B. Said, Sözler, sh. 787

kadar sıradanlaştırılarak âdeta teşvik edildiği bir dönemden geçmekteyiz. Bu devrede ehl-i imanın, imanını muhafazası istikametinde muhkem konuların sık sık takviye yapılması noktasında ısrarlı olmalıyız.

Bu ısrarlı tebliğleri yaparken hangi konunun nerede ve nasıl anlatılması gerektiği düşünülüp makamın karıştırılmamasına dikkat edilmesi kanaatindeyiz.

"Biz harama düşeriz korkusuyla helalin onda dokuzunu terk ettik."[18], diyen Abdullah bin Mes'ud'un (ra) işaret ettiği faize düşmemek için çok tedbirli ve müteyakkız olmak gerekiyor. Onun için ***"Herhangi bir konuda helal ile haram hükmü bir araya gelirse haramlık yönü helallik yönüne üstün tutulur."***[19] hadisindeki emirden hareket ederek harama olan hassasiyeti güçlü ve ayakta tutmak gerekir.

İşte geçmiş dönemde yazılmış fıkıh kitaplarını okurken her fakihin yaşadığı zamanı ve şartları iyi bilip değerlendirmek gerekir. Bir şehirdeki ekonomi ile başka bir şehirdeki ekonomi kıyaslanamaz elbette. Aynı makamdaki, aynı şartlardaki konular karşılaştırılabilir. Farklı çağlardaki konuları kopyalayıp bu asra yapıştırarak hüküm çıkarırsak hata yapabiliriz. Zaten, yanlışlık, hâlin gereğine göre hareket etmemekten doğmaktadır.

Faizin[20] yenmese bile tozunun bulaşacağı zaman ve zemindeyiz.[21] Ruhsatın değil azimetle dinimizi zor yaşamanın sıkıntısı içerisindeyiz. Bunları anlatırken, korkup ve gündüzleri karartmaktan ziyade içerisinde bulunduğumuz zaman ve hâlimize dikkat çekmek isteriz.

Her dönemde İslâm'ı yaşamanın mutlaka zemini vardır. 'Zaman ve zemin düzelsin de dinimizi yaşayalım.' şeklinde o mükemmel vakti beklerken, Azrail ansızın gelirse ne yapacağız?

Fakihler, müçtehitler, imamlar, üstatlar, şeyhler kutup yıldızı gibi

18 Mebsut 14/76

19 Mebsut 14/76

20 Bu çalışmamız bir iktisat kitabı olmamakla beraber kullanılan bütün faiz ifadelerinde şu mana kastedilmektedir: "Faiz; ödünç işlemlerinde veya alışverişte ortaya çıkan, karşılığı bulunmadığı veya eşitsiz paylaşıldığı için iki taraftan birini zarara sokan, gerçekleşmiş veya gerçekleşme potansiyeli bulunan fazlalık veya karşılıksız değer aktarımıdır." Katılım Bankacılığı, sh. 56; agy Fıkhî Açıdan Finans ve Altın İşlemleri /Fıkıh Doktrininde Para ve Faiz, sh. 79

21 Câmiü's-Sağir, c. 4, sh. 1440

insanların mürşididirler. İrşat edicilerimizin gösterdiği yolda yürürken, felaket tellallarının değil, ümit müjdeleyenlerin; zorlaştıranların değil, kolaylaştıranların sözlerini dikkate alıp gelecekten ümitli olmalıyız.[22]

Kuyumculuk hassas bir meslektir. Meşgul olunan mesleğin, karakterimize tesirinin olduğunu hadisten anlıyoruz.[23] Mademki mesleğimizden gelen bir hassasiyet var o hâlde bunu haramlardan sakınma konusunda da göstermemiz Rabbimizin emri gereğidir.

Rabbimizin emrini kolaylıkla yaşayalım derken dinin aslından uzaklaşma lüksümüzün olmadığını da biliyoruz. O hâlde faiz ihtimali çok olan bir ortamda kuyumculuk mesleğini yapmaya çalışırken mümkün olduğu kadar helal olan usullerle yürüyebileceğimize inanıyoruz.

1.4 İçtihat Hakkında Kısa Mütalâa

Din âlimlerinin İslâmi esaslar dâhilinde Kur'an ve sünnete uygun şekilde bir konu hakkında fikir ortaya koymaları ve hüküm vermelerine "içtihat" denir.[24]

Nassların[25] yeni problemlere cevap vermesinde, değişen zamanın ve farklılaşan coğrafyanın ihtiyaçlarına uygun çözüm üretmede fıkhın gelişmesinde içtihat, güçlü bir faktör olmuştur. Dolayısıyla İslâm hukuku statik değil dinamik bir özellik taşır. Buna misal olarak faizin beş aşamada yasaklanması gösterilebilir. [26]

İçtihat kapısının açık olduğunu ancak oraya girmenin, o kapıyı kullanmanın sıkıntı ve manilerini anlatan Bediüzzaman, öncelikle dinin zaruriyat kısmında içtihadın yapılamayacağını anlatır. Çünkü zaruri kısımlar kesin ve belirlidirler.[27] Yeniden yorumlanmaya ihtiyaç kalmayacak şekilde açıktırlar. Dinin zaruriyat kısmı, ekmek ve gıda hükmündedir. Zaten dinin zaruriyat

22 Bahsedilen felaket tellalları manasında şu ifadeyi numune kabilinden aldık: "Fıkıh kitaplarındaki hükümlere göre Müslümanım diyen birinin kuyumculuk yapıp ayakta kalma şansı yoktur." (Fıkhî Açıdan Finans ve Altın İşlemleri/ 139) Bu zihniyete de dikkat ettik.

23 Kütüb-i Sitte, c. 16, sh. 419

24 Nursi, B. Said, Sözler, sh. 778

25 Nass; kesin delil ve hüküm getiren ayet ve hadis demektir.

26 Köse, Saffet, İslâm Hukuku'na Giriş, sh. 36, 39

27 Bilmen, Ö. Nasuhi: "Kesin hükümler konusunda içtihat tatbik edilmez." der. (Hukuk-u İslâmiye 1/. 243)

kısmı denilen iman ve İslâm'ın esaslarının dikkat çekici şekilde terk edilmesi, uzak kalınması gibi acı durumumuz ortada. Bütün himmetin iman esaslarının ihyasına sarf edilmesi gerekir. Önceki asrın âlimlerinin samimi olarak dinin nazariyat kısmında yaptıkları içtihatlara heveslenerek zaruriyat kısmında içtihat yapmak ihanettir diye ifade eder Bediüzzaman.

Gelişmeler içeriden ve daha mükemmeli bulmak için olursa bu kemalattır. Ancak dışarıdan müdahale edilerek değişme yaşanırsa bu kemalat değil tahribattır. Dolayısıyla değişimler bahane edilerek yapılan içtihadın ciddiyeti bir daha düşünülmelidir.

İctihâdın yapılmasında gerekçe olarak kullanılan kaide; ***"Zaruretler haramı helal derecesine getirir."*** hükmüdür.[28] Aslında bu kaide küllî bir kaide değildir. Bahsedilen zaruret haram yol ile oluşmuş bir zaruret ise haramı helal etmeye sebebiyet veremez. Bir insan harcamalarını israf ölçüsünde hesapsızca yaparak iflasa düşmüş ise bankadan faizli kredi almasına nasıl fetva verilebilir? Haram, harama gerekçe olmamalıdır.

Şu zamanda zaruret derecesine geçen ve insanları bağımlı eden umumi bir belâ [29] suretine giren pek çok konu var. Bunların çoğu ise sui-i ihtiyardan, gayr-ı meşru meyillerden, haram muamelelerden ortaya çıktıkları için, ruhsatlı hükümlere vesile olup haramı helal etmeye sebep olamazlar. Müçtehitler bu hususa çok dikkat ederler. Hâlbuki şu zamanın müctehidleri, o zarureti şer'i hükümlere vesile yaptıklarından, içtihatları dünyevîdir, şer'i değildir.[30]

İçtihat konusunda çok istekli olanların dile getirdikleri iddialar ve fikirler birbirinin paraleli konularıdır ki: *"Bu meseleler içtihadı ilgilendiren konulardır. Zaten o mesele hakkında mezhepler birbirine muhalif hüküm vermişler. Hem mezhep imamları ve müçtehitler de bizim gibi insanlardı, pekâlâ hata yapabilirler. Öyle ise biz de onlar gibi içtihat yapabiliriz. Onlara tâbi olmaya ne mecburiyetimiz var?*[31]*" "Siz imamları, hocaları değil, doğrudan Kur'an'ı esas alınız. Hadisler konusunda zaten sahihtir/değildir sıkıntısı var, vs."* nevi'nden gerekçeler söylerler.

28 Zaruretler hakkında bkz. 1. Uluslararası İslâm Ticaret Hukuku'nun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi, Kombad Yay. 1997; Prof. Dr. Mustafa Baktır'ın Zaruret –Faiz İlişkisi Tebliği, sh. 748-756

29 Eskiler buna beyye-i amme veya belva-yı amme derler.

30 Nursi, B. Said, Sözler, sh. 783

31 Nursi, B. Said, Sözler, sh. 805

Bu ifadelerin arka cephesinde ilmî enaniyetin ve gururun olduğu aşikârdır. Mezhep imamları ve müçtehitlerin farklı hüküm vermeleri ümmetin selameti noktasında açılan yollar, verilen ruhsatlardır. Mümkün olduğu kadar azimeti, olamadığı yerde harama düşmekten ise ruhsatı tercih ederek tâbi olmak öteden beri ümmetin takip ettiği usûldür.

Müçtehit, kendisinin doğru içtihat yaptığını kesin bir şekilde iddia edemez. İsabet ettiğine kanaat getirebilir. Hem her içtihadında isabet edemeyebilir. Her hadisenin hükmü, Allah'ın indinde bir olduğu için, müçtehidin içtihadına tabi olamaz. Müçtehit o konu hakkında galip olan kanaatini ifade ederek içtihadını yapabilir. Dolayısıyla mesul değildir. Hakkın ortaya çıkması için gayret etmiştir. Ancak bir müçtehit kendi iktidarını layıkıyla sarf etmeden ve doğru yol açık olduğu hâlde içtihat yaparsa bundan dolayı mesuldür.[32]

Fıkhın sadece birkaç konusunu iyi bilip diğer konularına o kadar vakıf olmayanların yapacağı içtihat son derece sıkıntılı ve sakıncalıdır.

Bu çalışmamızı yaparken bazı hocalarımızı hürmeten dinledik. Bir kısmının yaşayışlarında bid'atların hâkim olduğunu gördük. "İlmi ile amil olmayanın nasihati makbul olamaz." fehvasınca görüşlerini dikkate alamadık. Zira ***"Bid'at sahibi, manen küçük insanların yanında ilim aramak, kıyamet alametlerindendir."***[33] hadis-i şerifi gayet açık ve nettir.

1.5 Musavvibe Yaklaşımı

Dinî meselelere bakışta, istikametli olmanın yanında Kur'an'ın kucaklayıcılığı ve kuşatıcılığı ile hareket etmek çok ehemmiyetlidir. Bu istikametli yolun dışında kalan yollardan biri de Tahtieciliktir. Tahtiecilik; hatalı görmeyi meslek edinmek demektir.

Tahtiecilerin içtihadi konulara bakışı; ***"Mezhebim haktır; hata ihtimali var. Başka mezhep hatadır; sevap ihtimali var."*** şeklindedir. Bu ifadeleri şöyle açabiliriz.

32 Ömer Nasuhi Bilmen: "Kesin hükümler konusunda içtihat tatbik edilmez." der. (Hukuk-u İslâmiye c. 1, sh. 243-244)

33 Câmiü's-Sağir c. 2, sh. 649; c. 4, sh. 1529, 1532

Kendisinin bağlı bulunduğu yeri mutlaklaştırmayan, onun 'hak' olduğunu söylemekle birlikte 'hata' ihtimaline kapıyı açık tutan; başka mezhepleri ise 'hata' görmekle birlikte 'isabet' ihtimalini de göz ardı etmeyen bu yaklaşım, ilk anda, insana gayet makul ve insaflı gözüküyor. Zira, Tahtieci, kendi görüşünü ve karşı görüşü 'mutlak doğru'-'mutlak yanlış' denklemine oturtma gibi, fikrî, hatta fiilî çok zulme kapı aralayan feci bir yanlıştan uzaktır. Tahtieci kendini böyle görür. Ancak bu görüş esasen yanlışlıklar ve haksızlıklarla doludur.

Musavvibe, sadece kendi mezhebini değil, diğer mezhepleri de hak gören ve 'füruat' yani teferruat meseleleri söz konusu olduğunda hakikatin çoğaldığını düşünen kişi ve kişilerdir. Musavvibe, nasıl güneş ışığı içinde yedi rengi barındırıyorsa, aynı şekilde bir olan hakikatin içinde çok renkler barındırdığını, dolayısıyla hakikatin hakiki renginin tek bir mezhebe, kişiye, görüşe hasredilemeyeceğini düşünen kişidir. Onun tercih ettiği belli bir mezhep, daha isabetli olduğunu düşündüğü belli bir içtihat var ama bu mezhep dışındaki mezhepleri, bu içtihat dışındaki içtihatları da 'hakikat dairesi' içinde anlamaya çalışmaktadır. Diğer bir deyişle, onları da sevap kapsamı içinde değerlendirmekte, onların varlığını da tasvip etmektedir. Dahası, bir olan hakikate dair bu anlam, yorum ve içtihat farklarını bütün müminler için bir imkân ve kazanç olarak görmektedir.

Diyelim ki, karşımızda bir Hanefi, bir Şafii, bir Hanbeli, bir Maliki var. Ortada da dört mezhebin ayrıştığı fıkhî bir hüküm… Tahtieci yaklaşım, kendi mezhebinin görüşünü 'hak' olarak görür, sadece 'hata ihtimali'ne kapıyı açık tutar. Bu dört kişi de "Sadece benim mezhebimin görüşü doğrudur." diyorsa hepsi de 'Tahtiecilik'te ortaklaşmaktadır. Eğer, bu dört kişi "Bu dört mezhep de dinin esasında ittifak hâlindedir. Bu meseledeki ihtilafları ise, birinin isabet ettiği, diğerlerinin hata ettiği anlamına gelmez. Ben, benim mezhebimin içtihadını daha doğru görüyorum mesela, hepsinin ittifak ettiği namazın içindeki şu adapta şöyle mi, böyle mi yapılacağı konusunda kendi mezhebimin içtihadını daha doğru görüyorum ama diğer mezheplerdeki kardeşlerimin namazını da eşit derecede sahih görüyorum." derse, dördü de "Musavvibe" içerisinde yer almaktadır.

Söz gelimi kelâm mezhepleri veya tefsir okulları arasındaki bir tartışma konusunu ele alalım. Hepsi de imanın esasları veya Kur'ân'ın bütün ayetleriyle hak ve Kelâmullâh olduğunda müttefik olmakla birlikte, belli bir Kur'ân ayetinden murat edilen mananın ne olduğu konusunda ihtilaf hâlinde olabilirler. Burada da kendi görüşünü isabetli görüp diğer görüşleri bir 'sapma' sınıfında değerlendirme temayülü söz konusuysa, Tahtieciliğin tehlikeli bir boyutuyla yüz yüzeyiz demektir. Doğru olan yaklaşım, Musavvibe'nin yaklaşımıdır. Ayetin hak olduğunda müttefik olan müminlerin ayetten murat olunan mana konusunda farklı düşünmelerinden bir 'sapma' yorumu çıkarmamak gerekir. Konuyu daha da açarsak, ayete dair bir başka tefsiri yanlış görüyor olsak bile bundan dolayı tefsir edenin 'imanına' ilişen bir yoruma kalkışmamak gerekir. Bediüzzaman'ın belirttiği üzere, özellikle bu son yaklaşım, iman edilmesi zaruri olan dinî meseleleri, şeriatın ihtilaflı bulunan teferruata dair cüz'i meseleleri ile karıştırarak iman edilmesi zaruri bulunan dinî akideler gibi görmek büyük bir hatayı ihtiva etmektedir. Bütün müminler, kelime-i tevhit başta olmak üzere imanın ve İslâm'ın temel esaslarında tam bir ittifak hâlinde oldukları hâlde, gerek fıkha, gerek tefsire, gerek kelama dair içtihadi meseleler, hak-batıl denklemine taşındığında kendisi gibi düşünmeyenin imanına ilişen tekçi, inhisarcı yaklaşımlar zuhur etmektedir. Hâlbuki bu hata sıradan bir hata değil aksine *'hatar-ı azîm'*dir.

Peki, farklı yaklaşımda bulunanlara iman kardeşleri olarak bakmak yerine böyle dışlayıcı bir tutum sergilemek nereden zuhur etmektedir?

Bunun psikolojik ve fikrî iki sebebini teşhis ediyor Bediüzzaman. Psikolojik olanı; ***"Bencil, Tahtieci, kendini beğenmişlikten ortaya çıkan inhisar zihniyeti illetiyle hastadır."*** Yani, nefsini sevmenin yol açtığı bir benmerkezcilik ve bu benmerkezciliğin ürettiği bir hakikati kendi anladığından ibaret görme tekelciliği…

Sonraki sebepte ise, Tahtiecinin sergilediği düşünce yanlışını ortaya koyuyor: ***" …Ve Kur'ân'ın câmiiyetinden ve umum beşerî tabakalara hitabının geniş ve kuşatıcılığından gafletle mesuldür."***

İşte, Kur'ân'ın mesajını kendi anladığına indirgeyen Tahtieci, benmerkezci bir tutumun güdümünde, Kur'ân'ın bütün insanlığı içine alan

kucaklayıcı niteliğini ve bu şekilde onun insanlık içinde bütün katmanlara hitap eden özelliğini gözden kaçırmış bulunuyor.

Bediüzzaman'ın, bugün İslâm dünyasında karşımıza çıkan anlaşmazlık ve gerilimlerin en önemli sebebini teşhis eden ve bunun ilacı olarak bir hakikatin farklı renklerine aklını ve kalbini açık tutan Musavvibe duruşunu tavsiye eden bu kısa ama önemli tahlili, şu manidar tespitle son buluyor. Tahtiecilik fikri, sûizan ve tarafgirlik hissinin menbaı olduğundan, İslâm'da lazım olan kalp birlikteliği, sevgi birlikteliği ve yardımlaşmaya büyük zararlar açmıştır. Hâlbuki hüsnüzanla, muhabbet ve birlik ve beraberliğe memuruz.[34]

Bediüzzaman'ın formüle ettiği bu Musavvibe yaklaşımının, gerçekten müminler arasında lazım olan ruhların dayanışması, kalplerin birliği, sevgi ve yardımlaşma gibi dört temelin önündeki engelleri bertaraf edip, bu manaların tahakkuku için zemin açması bakımından önemi ortadadır.

Bu analizi, bize yeni bir bakış alanı sunuyor. Bu Tahtiecilik-Musavvibe denkleminden hareketle şunu da anlıyoruz: Bir müminin Hanefi veya Şafii, Eş'arî veya Mâturidî, ehl-i ilim veya ehl-i tarik, şu cemaatten veya bu gruptan, şu meslekten veya bu meşrepten olması bizatihi bir ihtilaf konusu değildir. Bilakis, eğer Musavvibe tutumu benimsenirse çıkış noktaları farklı gözükse de bu müminler dinin esaslarında zaten ittifak hâlinde oldukları gibi, ihtilafa düştükleri meselelerde de süreç içinde ortak bir noktada buluşmalarını mümkün kılacak bir müzakereye girişilebilir. Mesele, bazı müminlerin kendilerinin Hanefi veya Şafii, kalbî veya aklî olmaktan ziyade, şu cemaatten veya bu tarikattan olmalarından hareketle hakikati kendi aidiyet alanlarına inhisar ettirmeleri; kendileri dışında olanları 'hak' kapsamından alıp 'hata' kapsamına kaydetmeleridir.

Dolayısıyla, müminlerin birbiriyle karşılaştıklarında dikkat edecekleri asıl mesele, hangi tarikattan, hangi cemaatten, hangi mezhepten oldukları değildir. Dikkat edilecek asıl mesele, hakikati kendi rengine ve aidiyetine indirgeyen bir Tahtieci mi, hakikatin sair renklerini tasvip eden, onlara da aklını ve kalbini açık tutan bir Musavvibe anlayışında mı olduklarıdır…

34 Nursi, B. Said, Sünuhat, sh. 112-114

Sözün kısası, hangi mezhepten, meşrepten, gruptan, tarikattan, cemaatten olurlarsa olsunlar, Musavvibe ruhunun ümmete mal olmasına şiddetle ve acilen ihtiyacımız vardır.[35]

İslâmi hassasiyetler ve farklılıklar açısından kuyumculuğa bakıldığında şöyle düşünülebilir: Her mezhepten meslektaşlarımız var. Her mezhep sahibi kendi imamının hükmü ile amel etmelidir. Ancak kendi mezhep imamı, mesleki konuya çıkış yolu açmıyorsa o noktada diğer mezhep imamının hükmüne tabii olarak; dinî hayatımızı istikametinde, ticari hayatımızı da helal dairesinde inşaallah devam ettiririz.

Dâhil olduğumuz mezhebin esasları ve hükümleri ile hayata devam ederken diğer mezhep mensuplarının karar ve uygulamalarını Musavvibe anlayışı içerisinde görerek, hakikatin değişik renkleri olabileceği kabulü ile hareket etmeliyiz.

Altın ticareti uygulamalarında farklı mezhep mensubu kardeşlerimizin kendi mezhep anlayışlarınca hareket edebileceklerini dikkate alarak hoşgörü ile yaklaşmamız gerekir.

Ümmetimden, fakihleri önemli meselelerde yanıltacak olan kavimler olacak. İşte onlar ümmetimin en kötüleridir.
Ramuz'ül Ehadis, 3757

Müftüler sana fetva verse de sen yine de fetvanı kalbinden al.
Müsned, I, 194

35 Karabaşoğlu, Metin, http://www.moralhaber.net/makale/hangi-cemaattensin/

2

Altının İmalatı İle Alakalı Değerlendirme ve Tespitler

Altını insanlar kullandığı için hukuki konulara dikkat etmek gerekecek. İmalatındaki ölçülere çok dikkat etmek gerekir ki hak zayi olmasın, haksız kazanca sebep olmasın. Altının imalatında kullanılan malzemeler ve bunların kullanımı bu noktadan büyük önem arz eder. Dolayısıyla altının imalatında bizi bekleyen fıkhi meseleleri göz önünde bulundurmamız gerekir.

2.1 Altın İmalatında Kullanılan Madenlerin Fıkhî Değerlendirmesi

Altının kullanılır, dayanıklı ve ekonomik olması için katkı maddeleri karıştırılarak imalatı yapılır. Böylece has altının diğer ayarlara dönüşümü yapılır. İlave edilen katkı maddeleri bakır, gümüş, çinko, kadmiyum, indiyum, nikel, kalay vs.dir. Bu katkıların kullanılma sebebi, ayarı düşürerek kullanılır hâle gelmesi ile beraber bir kısmı renk ayarlamak, bir kısmı da kaynak malzemesi olarak kullanılır.

Katkı maddelerinin bulunduğu takıdaki miktarları milyem ölçeğinde ayarevinde tespit edilir. İmalatçı esnafı, maliyetinin hesabını yaparken bunları dâhil ederek ürününün fiyatını açıklar. Katkı maddelerinin değeri az olduğu için geri dönüşümünde hurdanın içerisinde fazlaca hesaplanmamakta. Eritilen takozlarda altın ile beraber gümüşünde miktarı istenmekte. Diğer katkı maddelerinin pek çoğu altından daha düşük ısıda eridiği için uçmaktadır, kaybolmaktadır.

Takının içerisinde katkı maddeleri ne kadar az ve kıymeti ehemmiyetsiz de olsa mülkiyeti alakadar eden bir hak olduğu için burada hukuken,

fıkhen bahsetmek gerekecek. Şöyle ki; imalatçı kullandığı katkı maddelerinin bedelini maliyet hesabını yaparak perakendeci müşterisinden almaktadır. Perakendeci müşterisi de tüketiciye satarken kârını alıp, takı ürününü tüketici veya kullanıcı müşterisine verir. Emtia artık son sahibinin mülkiyetindedir. Tüketici, ürünü bir müddet sonra satmak istediğinde kuyumcuya götürür. Kuyumcu, ürünün içerisindeki sadece has altının hesabını yapıp, satın alır. Esasında satın alınan o ürünün içerisinde sadece has altın bulunmayıp, diğer katkı maddeleri de vardır. Ayrıca bu maddelerde müşterinin mülkiyetindeki madenlerdir. Haklı olarak onlarında ücretini talep edebilir ki az da olsa bir haktır. Velev ki bütün bu bilgilerden müşterinin, vatandaşın haber ve bilgisi olmasa da bu bir haktır.

Biz burada bu hakkı, haklıya teslim, hakkın ifadesi sadedinde konu ediniyoruz. Yoksa gereksiz yere kafaları karıştırarak vatandaşı tahrik, esnafı tedirgin etmek için asla değil. Bilgi kalitemizin artması adına, hakkı en küçük dilimi ile bile olsa ifade etme adına, ticaretin bilinçleşmesi adınadır.

Müşterilerinden hurdaları toplayıp, potada eritip takoz yaparak ayarevine veren kuyumcu, sadece altın milyemini öğrenmiyor yanı sıra gümüşün de milyemini istediği gibi; kullanıcı müşteri de satmak için getirdiği yüzüğünün içerisindeki altının ücreti yanında gümüş ve bakırın da ücretini isteme hakkına sahiptir.

Nereden çıkardınız, bu konuyu diyebilirsiniz. Bu konu ortaya yeni çıkan bir konu değil. İmalatçıların tecrübeleri ile yaptıkları ve kuyumcuların da hurdayı alırken dikkat etmedikleri bir konuya işaret ediyoruz. Ayrıca bu hakkın da müşteriye ait bir hak olduğunu bir üst paragrafta bahsetmiştik.

Evet, tezgâhımızda dururken böyle bir talepte bulunan müşterimizi yadırgamayıp cevabımızı hazırlamamız lazım. Ayıplamak, yadırgamak, terslemek müşteri kaybı olmanın yanında hak kaybına da sebep olur, kul hakkına girer. Bunları hatırlattıktan sonra mesleki bilgileri özetle bahsederek hukuki konulara dikkat çekmeye devam edelim.

14 ayar takının rengi yeşil olsun istenirse katkı maddenin % 75'nin gümüş, kırmızı olması istenirse %75 bakır, normal olması için ise yarı yarıya bakır ve gümüş konulur.[36]

36 Kuyumculuk Teknolojisi Alaşım Metal Oranları, MEGEP, sh. 9

Böyle bir talepte bulunan müşteriye karşı hazırlık olarak mesela 5 gr ağırlığındaki 14 ayar yüksükte 2,92 gr. has altın var geriye kalan 2,08 gr. ise altın hariç diğer madenlerdir. Bu madenlerin toplam 5 gramlık yüksükteki miktarları elbette farklıdır.

> Altın ürünün içerisinde mesela demir yayın altın diye tartılıp satılması her ne kadar mesleğin teamülüne göre tolere edilse de vicdanları rahatsız eden bir konudur.

Katkı maddesini yarı yarıya kabul edelim. Bakırın kilosu 12 liradan 1,04 gr. bakır 12 kuruş yaparken; gümüşün gramı 1,5 liradan 1,04 gram gümüş 1,56 lira yapar. İkisinin toplamı ise 1,68 lira yapar. Hak isteyen müşteriye 1,68 liralık katkı maddesinin olduğunu anlatılır. Yanısıra anlatmamız gerekenler var. 5 gramlık yüksükteki altın, gümüş, bakır oranlarının kesin tespiti için önce eritmek gerekecek. Bunun için ücret vermek gerekecek. Eritilen 5 gramlık yüksük ayarevine verilerek oranların tespitinin yapılması istenecek ve ücreti verilecek. Sonra bu 5 gramlık yüksüğü kuyumcu alırken ifraz bedelini isteyecek. Bunlar ise yaklaşık 20 lira yapar. 1,68 liralık katkı maddesini talebi için 20 liralık masrafı göze alması ifade edilebilir.

Bütün bunları bilerek, ikna ederek müşteriye anlatılmalı. Ayrıca bunlar niçin anlatılıyor? Müşterinin kuyumcusuna olan itimadın daha da kuvvetlenmesi için. Müşteride "Benim kuyumcum hem çok bilgili ve hem de çok hakkaniyetli." manalarındaki kanaatinin oluşmasına katkısı bulunur bu muamelenin. Zaten mesleğimiz tamamen güven ve itimada kuruludur.

Müşteriden hurda altını alınırken bahsedilen katkı madenleri konusunun izah edilememesi durumunda, etse de kafaların karışabileceği endişesinde yapılacak davranış; biraz ikramkâr davranarak, üç beş lira fazladan ödeme yapılıp, kalbinden de bunlara niyet ederek verirse inşaallah mesul olmaz ümidi içerisindeyiz.

İmalat esnasında içerisinde altın olmayan başka madenlerle alakalı hesaplamalarda da örf, genel uygulama esas olmakla beraber eskiden beri uygulanan ve ancak bulunma miktarının az olmasından dolayı fazlaca

önemsenmezdi. Hem teknik olarak, altın olmayan başka madenlerin olması da gerekiyor. Kilitlerdeki yayın, altın olmasının mümkün olmadığını hatırlayalım. Altın ürünün içerisinde mesela demir yayın altın diye tartılıp satılması her ne kadar mesleğin teamülüne göre tolere edilse de vicdanları rahatsız eden bir konudur. Bu konu meslek erbabı ve fıkıhçılarla kesinlikle tahlil edilmeli ve doğru olanı tavsiye edilmelidir. Ayarlamalarda kullanılan bakır, gümüş, kaynaklarda kullanılan katkı malzemelere bu açıdan bakmak gerekecek. Bunların ve taşın[37] ağır olması durumunda ise işçilik ücretinin milyeminin düşürülmesi ile kısmen dengelenmesi mümkündür.

Kullanılan kaynak ve içerisindeki katkı maddeleri imalatta dikkat edilmesi gereken en önemli konulardandır. Kaynağın ayarı, imalatı veya tamiri yapılan ürünün ayarında olmalıdır. Örfün kabul ettiği, imalatçıların genel kabulündeki tolerans çerçevesinde olmalıdır. Kimi imalatçılar kaynağın içerisindeki katkı maddelerinden ve bunların miktarının altın sayılmasından kazanç temin ettikleri bilinmektedir. Dolayısıyla buradaki kazancın hesabının ahirette verileceği kesinlikle unutulmamalıdır.

İmalat esnasında kullanılan altın olmayan maddelerin mesela zincir üretimindeki bakırların eritilmesine çok dikkat edilmelidir. Eritme, yedirme hakkıyla yapılmalı, dikkat gösterilmelidir. Gereken hassasiyetin gösterilmemesi durumunda mamulün içerisinde erimemiş, yedirilmemiş bakırın kalacağı, bunun da tartıda altın yerine geçeceği ve nihayet haksızlık, kul hakkı gibi ciddi tehlikelere sebep olacağını unutmamak gerekir.

2.2 İmalatta Taşlı Mamullerin Fıkhî Değerlendirilmesi

Taşlı mamullerin durumu düşündürücüdür ve eskiden beri tartışılır. Hatta hadislerde bile yerini almıştır. ***"Hayber'in fethinden sonra ganimetlerden altın ve boncuk dizili bir gerdanlık, altın para olan dinarla satılmak istenince, Hz. Peygamber gerdanlıktaki altınların çıkarılmasını emretti ve şöyle buyurdu: "Altın altına karşılık tartı iledir. Burada gerdanlığın boncuk ve benzeri süsleri için ayrıca değer konulur."***[38]

37 İmalatta taşın durumu devam eden bölümde değerlendirilecek.

38 Döndüren, Hamdi, D.İ.Bşk. Y.D.Kurulu Bşk.ın, 12.12.2010 tarihinde Afyon'da düzenlediği "Güncel

Resûl-ü Ekrem (sav)'in çok hassas davrandığını gördüğümüz altın ve boncuk dizili gerdanlıktaki altının altına karşılık değerlendirilmesini istemiştir. Burada söz konusu gerdanlıkta bulunan boncukların ve altının aynı cinsmiş gibi değerlendirilmemesi gerektiğine işaret var. Muhtemel bir haksızlık ve hatanın olmaması için öncesinden alınan tedbiri anlıyoruz.

Öncelikle ***"Genel kabule göre ziynet (süs) altını da nakit sayıldığı için taşlı ziyneti para ile hesap edip satmalı, kullanılmış taşlı ziyneti de para ile hesap edip almalı. Değişmeyi böyle yapmalı ve iki satımın bedelleri takas edilip alacak ve borç farkı ayrıca ödenmelidir."***[39] Bu şekilde işlem şu anlama gelmektedir: Tezgâha gelen taşlı ürün için müşteriye hesaplama yapıldıktan sonra "Sizin bu ürününüzü, şu kadar ücretle satın alabilirim." demeli.[40] Böylece o ürünün bütünü hakkında yani içerisindeki altın, taş ve katkı madenlerini dâhil ederek almış oluyoruz. Ayrıca taşlı mamulü tezgâhta satarken şöyle hareket edilmeli: Taşlı malı ortaya koyarak bu yüksüğü size şu kadar paraya satıyorum diyerek satabilirsiniz. Böyle muamele edebilirsiniz.[41] İslâm hukukçularının getirdikleri çözüm yollarından birisi bu uygulamadır.

Taşlı ürünlerin değişimi konusunda Karaman Hoca,***"Boncuklu gerdanlık, boncuksuz altın gerdanlık karşılığında eşit gramla alındığında, az altın, çok altın karşılığında alınmış olur. Bu da fadl faizi demektir."***[42] Taşlı ürün ile taşsız ürün, gramı gramına alınırsa taşsız üründe altının çok, taşlı üründe altının az olacağından arada ağırlık fazlalığı ise fazlalık faizine giriyor.

Taşlı ürünün taşsız olanı ile gramı gramına değişmesi ancak taşın kıymetli olmasına ve bu değerin de aradaki gram farkını kapatacak kadar olmasına dayanılarak yapılmalı ki böyle bir durum çok özeldir. Bu bile yine de hadise uygun değildir.

Dinî Meseleler İstişare Toplantısı"nda "Kur'an ve Sünnete Göre Altınla ilgili Ticaret Muameleleri", sh.8; Canan, İbrahim, Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte, c. 1, sh. 531

39 Karaman, Hayreddin, 08.01.2009 tarihli e-maili.

40 Derya, Hayri, Altın ve Gümüş ile İlgili Alım Satım ve Takas İşlemleri, Ankaralı Kuyumcu, Yazılı Belge, s. 2

41 Günenç, Halil ile 21.11.2012 tarihli mülakattan.

42 Karaman, Hayreddin, 08.01.2009 tarihli e-maili.

C M Y K

Mehmet Çetin

Peygamberimiz (asm) şöyle buyuruyor:

"Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğdayla, arpa arpayla , hurma hurmayla, tuz tuzla misli misline eşit ve peşin şekilde değiştirilir. Bunlardan farklı cinsler birbiriyle mübadele edilirse, peşin olmak şartıyla dilediğiniz gibi satış yapınız."

Kuyumculuk bilgi ve uygulamalarına vakıf olmadan, bu hadis-i şerif ile ilgili yapılan yorumlar ve çıkarılan hükümler beraberinde bazı sıkıntıları da getirmektedir.
Alanında ilk kez hazırlanan bu eserde, günümüz kuyumculuk ticaretine ilişkin yeni yorumlar ve çözüm yolları bulacaksınız.

Bu kitap, sarraflık mesleğine intisap etmiş müminler için gerekli olan özel din bilgisini; okuyarak, düşünerek, hocalara sorarak elde etmiş olan bir meslek adamının övülmüş çabasının meyvesidir. O, hocalara gerekli meslek bilgisini vermiş, hocalar da bu mesleği icra edenler için gerekli olan din bilgisini ortaya koymuşlardır.

Prof. Dr. Hayreddin Karaman

Hayırlı olsun, teori ile pratiği bir araya getiren güzel bir çalışma olmuş.

Prof. Dr. Hamdi Döndüren

Mehmet Çetin Bey'in gayretini takdirle karşılıyorum. Faiz konusu bizim Muamelat ünitesinin en karışık konularındandır. Faiz konusu, sarf ve karz konularıyla yakından ilgilidir. Bu bakımdan sarraflarımız bu üç konu hakkında bilgi sahibi olmalıdırlar. Hatta kendi aralarında programlar düzenleyerek İslâm'ın faiz anlayışını inceden inceye mütalaa etmelidirler.

Prof. Dr. Orhan Çeker

Mehmet Çetin'in elinizdeki İslam'da Kuyumculuk adlı çalışmasını çok önemsediğimi belirtmek istiyorum. Gerçekten altın işlemlerinin yeni yüzünü tanımak için böyle bir çalışmaya ihtiyaç vardı. Fiili olarak kuyumculuk yapan ve bu konuyu iyi bilen Mehmet Çetin, fıkıhla meşgul olanların bu konudaki problemleri çözebilmeleri için onu tanımaları yönünde ciddi bir kolaylık sağlamıştır.

Prof. Dr. Saffet Köse

www.hayatyayinlari.com

9 786051 510804

twitter.com/hayatyayinlari
facebook.com/hayatyayinlari

C M Y K